

Vie și confrății! vie colegii și amicii spre a da Venerabilului acestui corpul cea mai de pe urmă îmbrăçoșare și sărutare!

O voi rudelor! apropiațivé cu cutremur și venerare de patul mortual al aceluia ce este devenit jertvă tristă pentru voi: îngenuchiați! vărsați lacrimi ferbinți! implorați numele nemincinosului Dumnezeu ca să bine-voască a'i da însutit în ceru pentru ceea ce a perdut pe pământu!

Să îngenuchiăm fraților cu toții, și să cerem răposatului vecnică odihnă și fericire, iară sufletelor năstre mare milă!

Amin.

Archimandritul Innocentie Moisiu.

1869, Ianuar 20.

Biserica Orthodoxa Romana, Bucuresti, 1883, an VII, nr.11

NOTIȚE ISTORICE

*asupra timpului și împrejurărilor religioase în care s'a ținut
Sinodul din Iași.*

De la finitul secolului al 9-le și până la începutul celui al 16-le în sf. noastră Biserică Orthodoxă Orientală nu să vede nici o mișcare literară șiologică, esceptându câți-va canonisti d. e. Balsamon Zonora, Vlastariu etc. Causele ce au împedecat progresul culturii spirituale, sunt multiple; precum: căderea școlilor theologice prin cuceririle musulmane în Asia, Europa și Africa, adică: acelei de Alecsandria și Antiohia; degradarea spiritului elen în Grecia, refugiul învățaților în Occidentu, corupțiunea moravurilor în genere și în fine depărtarea de la spiritul Bisericii antice, din care considerente au urmată ignoranța clerului, (vedî Turco-Græcia, libri octo a lui Mart. Crusio . . . . edit. Basil. pag. 94, 205, 246 și 537; idem Chronicon Ecc. græc. Ph. Cyprii. pag. 50). „*In totâ Grecia, să esprimă clar Crusiu, studia nullibi florent, Academias et profesores publicos nullos habent, præter scholas triviales in quibus pueri ὀρολόγιον, ἀκτῶνρον, Psalterium aliosque libros, quorum in missa usus est, legere docentur.*“ Simpu numai în Creta mai esistaă ore-care școli (Turco-græc. pag. 537); la Constantinopol cea înteu școlă regulată s'au înființat pe la jumătatea secolului al 17 (vedî Ἰστ. τῶν Πατρ. τῆς Ἱερῶσ. ἐπὶ Δοσιθέου T. II pag. 477). Dar cu totă lipsa de cultură în orientu totuși Biserica Orthodoxă n'a fost privată cu totul de bărbați învățați și virtuosi; (vedî Turco-græc. pag. 205 consultă Νεοελλ. φιλολογία ἐπὶ Βρετοῦ).

Acești prelați erudiți și făceaă studiile lor în occident și mai ales în Italia unde numai orthodoxism nu se învăța; ear cu trecerea timpului și ivirea Lutheranismului și Calvinismului și în aceste școli, se instruiaă singuri în doctrinele orthodoxiei (vedî Turco-græc. locul citat. Fabricius Biblioth. græc. Elladius. A. in status præsens Eccl. græc. Νεοελλ. φιλ ἐπὶ Α. Π. Βρετοῦ) Ceī ce voeau a se sacrifica la apărarea orthodoxiei, ritalor confesional, și învățaă în școli vitrige

de acea unii din ei aduceau veninul acelor scolii și în sinul sf. noastre Bisericii (veđi catalogul persónelor educate în scóla propagandei din Roma, între care figurează o sumă de orthodoxi carii au fost cei mai geloși apolođiști ai Papei, idem. Νεοελλ. φιλ.). Persóna însă, care au produs neliniște Bisericii orthodoxe, au pus în mișcare sufletele credincioșilor și a ținut în agitațiune și îngrijire orthodoxia mai mult de un secol, a fost Patriarchul Constantinopolului, Ciril Lucaris. El s'a născut în Creta la 1572. Părinții se îngrijindu-se serios de educațiunea sa, după ce a terminat în Patria sa studiile începătoare, l'au trimis în Veneția după acea la Universitatea de Patavia, unde s'a terminat studiile sale liberare și theologice. În urmă a voiajat mai totă Europa, mai cu samă prin Belgia și Britania (țeri pe atunci protestante) legând amicitie cu mai multe persóne însemnate. Kiematú în Patrie de Meletie Pigas, Protosing. Patriarchiei de Alecsandria, care devenind Patriarch l'a hirotonisitú Ieromonach s'apoși Archimandritú. Cunoscutú de om eruditú, Patriarchul Ecumenicú Neofitú l'a însărcinatú cu misiunea de apărator al orthodoxiei în Litvania, ce era bântuită de Uniași unde s'a îndeplinit cu succes datoria sa.

Venind în Constantinopol și murindú Patriarchul Alecsandriei Meletie Pigas, a fostú proclamatú Patriarchú de Alecsandria la 1603. Cúrendú însă din cauza intrigilor ecsilându-se Patriarchul Constantinopolului Neofitú al II-le, la 1612 este proclamatú loco-șitor Patriarchatulú de Constantinopol, pentru că persónele locale să abțineau de a'și pune candidaturile, vėzėndú violențiile întâmplare cu Neofitú, precum și împrejurările grele ale timpului. La 1614 alegându-se de Patriarchú Timotheiú, Ciril, Lucaris a trecutú în Valachia și după acea în Alecsandria. După trecerea de optú aní la 1621 a trecutú din viață Timotheiú și în locul seú a fostú înalțatú Ciril ce era atunci în România: dar n'a duratú patriarchatulú seú de câtú un an și 4 luni, căci o intrigă iesuitică formată și reprezentată prin trei Archierei, Grigorie al Amasiei, Mitrofan al Ahridei și Iosaf al Serrei, îl pândea de a'l resturna. Acéstă coalitie lucra contra lui Ciril, pentru că orthodoxiú l' privea ca pe unú novator, ear Iesuitii unú oposantú puternicú al scopurilor lor proselitice; de acea unindu-se îl calomniă la Pórtă, că are relațiuni secrete cu Prinții Germani protestanți, pentru care a fostú ecsilatú în insula Rodos și înlocuit cu Grigoriú. Dar și pe acesta l'a urmatú totú acéstă sórtă după trei luni kiar, fiindú înlocuitú prin Anthim și care a demisionatú după 50 zile.

Profitând Lucaris de împrejurări, prin mijlocirea ambasadorului Angliei, revine la Patriarchatú a II-a óră în 1624. În timpul acesta Lucaris a fondatú întâia tipografie patriarhală la 1627 comisionând'o din Londra. Vėđėnd Iesuitii că Ciril voește a cultiva clerul contra tendințelor lor, recurg iarăși la tóte intrigile spre al detróna. „Acestia

vėđėndú în Patriarch unú combătător abil, îl calomniarú la Gúvern ca insultător al religiunii Mohamedane, presentând ca arúgmentú cartea sa intitulată: Κατηχητικόν σύνταγμα, pe care o edase în Londra în voiağıul seú pe acolo; în acéstú carte el dovedea falsitatea religiunii lui Machomet . . . . . în combaterea acestei calomniú gratuite a fostú secundatú de consulul Belgiei, cu tóte că până s'a justificatú i s'a sfărmatú tipografia cu totul și s'a desființatú scóla începută de el și singur de abia a scăpat în casa consulului Belgiei. (Veđi C. Mathas, autorul biografilor patriarhilor, viața lui Lucaris). Scăpând de pericol cu triumf astă dată, căci Iesuitii au fostú ecsilați ca calomniatori, (Mel. Ist. Eccl. T. III. pag. 457) acești intriganți și vermi neadormiți n'au încetatú de a'l ataca din depártare; acum însă l' denonța ca Lutero-calvinistú făcând propagandă contra lui, și usând de tóte mijlócele spre a'și ajunge scopul „dând fėgăduinți și bani“ (Veđi Νεοελλ. φιλ. σόδ Α. Π. Βρετ.).

Ajungând și în Rossia vestea despre ideile sale calviniste, a întrebatú despre acéstă pe Patriarchul Ierusalimului Theofan, ce să afla atunci în România (în Moldavia), dacă cele respândite prin Rosia sântú adeverate? La care a respuns, disculpându'l cu totul. Dar când a apărutú și în Constantinopol cartea eretică sub numele seú, atunci a pus în mișcare și îngrijire tóte spiritele orthodoxe, vėđėndú că Patriarchul orthodoxilor confenséză altă doctrină, de cât cea a Bisericii Răsăritene. Unind din nou influința lor Iesuitii, pe lângă opiniunea publică a fost éráși ecsilatú în Tened, după ce a ocupatú tronul patriarchal 8 aní. După câte-va zile fiind înlocuitú cu Ciril din Verra la 1632 Octombrie 7, este rechemat la tron la 11 Octomb. 1632 pentru a treia óră. Dar după unú anú, prin influinți, Athanasie Patelar reusește a depune éráși pe Lucaris și a se sui el la Patriarchat; însă n'a stat decât 40 zile și în Aprilie 1633, în ziua, de Joia Mare, este scos din patriarchatú, și înlocuitú cu Lucaris pentru a IV-a óră. După acéstă Athanasie percurgea marea și uscatul spre a depune pe Lucaris, pentru care s'a dus și la Roma unde punėndu'l condițiuni grele, adică de a subscrie mărturisirea credinței Romane, dacă voește a'l da sprijenul seú la Patriarchie, Patelar a refusat și se retrasú în Moldavia, însă prin sprijinul amicilor seú din Constantinopol este numit Patriarch a II-a óră; dar curând este scos și înlocuitú cu Ciril din Verra, și acesta cu Neofet al Iraciei. În fine este chemat la tron pentru a V-cea óră Lucaris. Decí inimiții seú neputându'l suferi l'au calomniat la Pórtă că este trădător fórte periculos intereselor Porței unităcu Rosia și dar demn de mórte. Ear Sultanul cređėnd calomniile adversarilor a ordonat a'l omorá, după ce a ținutú tronul numai un an și 6 luni.

Iată cât de tragicú descrie mórtea lui Ciril Lucaris Ath. Guda, în viețele paralele Tom. I, pag. 3.

„La 29 Ianuarie 1638, temându-se Turcii de a l' spânzura în public, l'au îmbrăcatu într'o corăbiōră, spre a părea că și acuma, ca și altă dată îl duc în ecsil. Deabia să depărtă puțin de la țermul mării, și gădii i făc de a se prepara spre mōrte! Atunci martirul îngenuclindă s'a rugat cu căldură și după aceea ș'a dat gâtul în mânele gădilor. Aceștia mai întâiu l'au zugrumatū ș'apoi l'au aruncat în mare. Corpul lui în urmă, găsindu-se de niște pescari și recunoscându-se, a fostu înmormântat cu respectū și simpatie. Astū-felū a fostū sfērșitulū aceștū bărbatū energicū și eruditū. Totū asemenea a fostū și a lui Parthenie al II-lé la 1647. (Veđi catalogul Patriarch. Const. de Ierod. Zaharia Mathas pag. 210). Din viața sa putem conchide : I) că a fostū unū barbatū fōrte eruditū, II) că cunoseca cu perfecțiune tōte riturile (Creștine, III) că a luptatū pentru cultura clerului Oriental, IV) că în fine a fostū aprig luptător contra Papei și mai cu osebite contra Iesuiților, din care causă a fostū inculpatū că ar înelina cătră Lutero-Calvinism. (Veđi Mel. 17. Ezzl. Tom. III. Pag. 446, 647 și 448. idem viețele paralele de Ath. Guda vol. I. pag. 1, 2, 3, și 4. edit. 1869. Athena. idem Νεοελλ. φιλ. de A. P. Vretu part. I. pag. 214, 215, 216, 217 și 218. idem Jean-Laurent Mosheim. Istoire Ecl. Vol. V. pag. 257).

Cu tōte calitățile sale eminente, Ciril Lucaris este presupus de Biserica nōstră Orthodoxă ca suspectū și esclus pînă la justificare, dintre ortodocși, pentru că se presupune, cu probabilitate, că este autorul confesiunei întitulate : Κήρυκτος Πατριάρχης Κωνσταντινοπόλεως τοῖς ἐρωτώσι καὶ πυνθανομένοις περὶ τῆς πίστεως καὶ θρησκείας τῆς τῶν ἑλλήνων, ἤτοι τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, πῶς διλονότι περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως φρονεῖ, ἐν ὀνόματι κοινῶς τῶν Χριστιανῶν ἀπάντων, ἐκδιδώσι σύντομον ὁμολογίαν ταύτην εἰς μαρτύριον πρὸς τε Θεόν, πρὸς τε ἀνθρώπων ἐλιξιριναῖ συναϊδήσει, ἀδερμιὰς ἕνευ προσπορήσεως. Iar la fine să zice: δίδεται ἐν Κωνστ. ἐν μηνί Ἰανuar. 1631.

Confesiunea lui Lucaris conținea 18 capitule ori definiții, și patru întrebări și răspunsuri, și care este trecută tōtă în cartea polemică a lui Meletie Sirig, imprimată la 1690 în București. Iată cum să esprimă și Patriarchul Dosoteiū, în respunsul asupra lui Ciril Lucaris : I) *Că Biserica Orientală n'a cunoscutū nici odiniōră pe Lucaris ast-fel precum protecteză adversariū, nici a vădūtū când-va capitulele lui scrise.* II) *Că deși prin suposițiune ar fi ale lui, însă sēt edatū cu totul pe ascuns, nesciind nimine dintre orientali, adică : Biserica Orientală,* III) *Că confesiunea lui Ciril nu este confesiunea Bisericii Orientale.* IV) *Că este imposibil ca Biserica Orientală să credă vre-odată, precum voescū capitulele presupuse a lui Ciril.* V) *Că în atăta desprețescū orientaliū aceste capitule încătū, deși adese-ori prin jurământū a declaratū Ciril, și în Biserică înveta contra capitulilor numai pentru că n'a scris contra lor, de aceea în doă Sinode Mari l'a supus anathemū și aforisireū.* (Veđi ἐγ-

χειρήδον ἐλεγχον τήν Καλβινικήν φρενοβλαβίαν etc. pag. 6). Din acesteia urmēză că cu tōtă buna-voință ce are Dosotheiū de a l' disculpa, totuși declară că ecsistă o presupunere că Lucaris ar fi autorul confesiunei. Mai toți autori, mai noi Greci, se încercă a desvinovăți pe Lucaris, pretindēnd că confesiunea ar fi scrisă kiar de Iesuiți spre a l' defăima renumele; totū de asemenea și unū protestanți. Orientali însă din timpul lui Lucaris și catolici susțin că în adevēr Lucaris să presupune a fi autorul Capitulilor; căci alt-fel ar fi trebuitū a se apăra și a scrie în contra lor mai ales fiind de atătea ori provocatū. (1)

Meletie în Ist. Ecclesiastică vol III. pag. 447. dice : că s'a imprimată la Geneva în anul 1632. τοποθέν ἐν Γενέβρα. Iar Fabricius vorbind despre Lucaris în Biblioteca sa Grécă Tom. XI. pag. 599 dice : *Ciril Lucaris confessio latine et anglie, Londini primum anno 1629, 4 Deinde etiam graece ab ipso scripto et sanctis S. Scripturae aditis confirmata graece et latine prodit Geneve 1633. 4.* De aicea putem afirma că a fostū mai multe edițiuni și anume : una edată în Londra la 1629, despre care a avutū cunoscință Iesuiții și orientali, și despre care auzindu-se și în Rosia, a fostū disculpatū de Patriarchul Ierusalimului Theofan, ce să afla atunci în Iași. A. P. Vretu etā cum se exprimă în acēstă cestiune : „*A ajuns vestea și în Rosia orthodoxă; și au trimis Rușii cătră Patriarchul Ierusalimului, Teofan, ce petrecea atunci în Iași, cercetând, dacă cele ce să dicitū suntū adevērate. Decī fericitul Theofan admirând Sinod local a răspuns prin o epistolă, conținând 14 capitule, în care a demonstraū că Patriarchul Ciril este inocentū și orthodox.* (Veđi pag. 217). (2).

Adoua ediție a fostū în Constantinopol la 1631. Și despre care n'a avutū cunoscință în grabă erudiții Europei. Cum că a fostū posibil a se eda în Constantinopol pe ascuns o ediție, este fōrte probabil, căci încă dela 1627, a comisionatū ș'a adus în Constantinopol o tipografie, și care este cea întēia; iar cartea este edată în 1631. De acēstū ediție s'a servitū Meletie Sirig combătând pe Lucaris (veđi Vretu tom. I. pag. 217. idem Meletie Sirig. 157). Ultima ediție despre care vorbescū : Fabricius, locul citat, Meletie în Ist. Ecclesiastică și alții, a fostū edată în Geneva.

[1] Cât despre data și locul unde s'a imprimatū acēstă carte nu convin toți autori, așa Meletie Sirig contemporan și amic a lui Lucaris de studiu, susține a fi imprimatū în Constantinopol la 1631, în luna Ianuarie. Acēstū ediție a avutū în vedere Meletie și pe care a combătut-o în opera citată, cu mult talent și știință theologică. Veđi Mel. Sirig. edit. din 1690 imprimată în București.

[2] Se vede că acest răspuns a fostū datū de Patriarchul împreună cu clerul nostru Iașan căci alte persoane nu se ved. De aceea nu pōte purta nume de Sinod, ci de consfătuire, pentru a răspunde Episcopilor din Rosia în cestiunea lui Lucaris. Da asemenea că clerul român juca un rol însemnatū în cestiunile religioase.

Cum că cu multă probabilitate să impută lui Lucaris eresiile coprinse în Capitulele conținute în confesiune, putem afirma încă din următoarele împrejurări. În timpul lui Ciril Lucaris, Măxim Calliopolit traducând în limba aplea Noului Testament și imprimându-l în Londra, Meletie Sirig a combătut din toate puterile acea traducere, declarând-o de pe Amvon că este eretică și Calvină, pentru care serviciu, adus Bisericii, a fost escilat de Patriarch în insula Chio. (vezi Vretu pag. 247). Tot în timpul său renumitul Coresie a fost chemat din Chio la Constantinopol spre a se lupta și combate în chestiuni religioase cu luteranul Leger (vezi epistola sa προς τους Συναιτας pag. 173), deci Coresie a scris contra lui Leger multe tratate pe care le a dat Sinodului, ca unui apărător al credinței. Lucaris aprins de mânie contra lui Coresie, a scris în contra'i o sumă de insulte cu totul fără de reson și din patimă. Căci renumele acestui bărbat este recunoscut de orthodoxi, atât de Nectarie cât și de Dosotheiu Patriarchul (vezi Vretu Pag. 210. Tom. I). Și în fine Coridaleu Theofil, Mitropolitul din Arta (coleg de școlă și de idei cu Lucaris), care deasemenea a fost acusat de Calvinism, a scris o carte despre Misterii, în care lepădă doctrina transubstanțiatei (prefacerei) în Misterul Eucharistiei. Din aceste considerente putem încât-va trage o presumpțiune că Ciril Lucaris a putut fi autorul confesiunii calviniste.

Aflându-se Biserica Orientală Ortodoxă în așa împrejurări triste, când însăși în numele Patriarchului Ecumenic să publică ca confesiune Ortodoxă, o confesiune Calvină, toți învățații ortodocși, cu Patriarchul de Constantinopol în frunte adună Sinod local în Constantinopol și condamnă cele 18 capitule și 4 întrebări și răspunsuri, publicate pe numele lui Lucaris, ca eretice și ne conforme cu doctrina ortodoxă. Condemnarea coprinde 14 anatheme pronunțate replicatorii și care a fost sub-scrise de 44 persoane clericale. (vezi Patri. Dosotheiū în cartea sa ἐγγειρίδιον ἐλέγχων. pag. 20).

Cu totă această condamnare sinodală răul nu s'a oprit (vezi Dosotheiū în precuvântarea cărții lui Meletie Sirig); căci propagandele Iesuitice și Lutero-Calvine subminaū de pretutindine orthodoxismul disputându-și fie-care dreptul de a' l predomină și clironomia, ceea ce să întâmplă și pînă astăzi. Așa Unia era deja lătită în Transilvania, Litvania, Ucraina, Podolia etc. Iar protestantismul în Transilvania și în Orient. În țera noastră ambele eresi ne năbușau, mai ales de când Damian Mitropolitul Moldaviei a fost aderat la Sinodul din Florența, (vezi Lequien în Oriente Christiano, tom. I. pag. 1253. Melet. Ιστ. Εκκλ. secul. 17. pag. 149. idem Ιστ. της Ρωσικής Εκκλ. υπό. Θ. βυλκάνου ἐν Αθήναις 1851. pag. 141 et).

Aceste rivalități propagandistice au escitatū simțul religios al Prinților Orthodoxi Români singurii pe atunci apărători a Orthodoxis-

mului : așa nemuritorul Domn Vasile Lupu a luat asupra sa îngrijirea de a apăra Orthodoxia contra Occidentului ; precum Stefan Cel Mare a fost sortit de Providență de a apăra Europa contra invasiunii musulmane, ținând pept 45 de ani, și pentru care istoria națională i-a dat cu drept cuvânt epitetile : de *Eroū, apărător și Mare protector al popórelor*, așa și lui Vasile Lupu, care s'a espus pentru Evangelie, religiunea străbunilor săi, i să cuvine titlul de *protector al Ortodocsiei și representante al Proniei* (vezi Dositheiu loc. citat. p. 11 în epistola Sinodului din Iași, adresată acestui Domn în care i se prescriu o mulțime de epitete de asemenea natură. (Εγγειρίδιον Δοσιθέου Πατρ. pag. 28). Acest Domn vedând pe deoparte, că Protestantii să fălese cu aceea că ritul lor este egal cu al Orthodoxilor și prin acesta ar fi posibil a atrage mai ușor pe orientali, argumentând dișele cu confesiunea lui Lucaris, care era recunoscutū de Patriarch Orthodox (vezi Histoire Ecclesiastique ancienne et moderne par Jean-Laurent Mosheim vol. V. pag. 252 etc. idem Doctrina Christiana tradotta in lingua Valacha, adică : Catechisul Calvin imprimat la 1640, și retipăritū dupre un ecesmplar din Bibliotheca națională din Paris în Buciumul Roman, edatū de T. Codrescu fasc. IV. etc. Jassy 1875 ; contra acestui Catechis a scris nemuritorul Mitropolitū Varlaam combătându'l precum și o casanie la 1643).

Apoi vedând că Biserica Orthodoxă orientală stă sub jugul tirau al Turcilor ; că intrigile Iesuiților nu lasă timp liber clerului răsăriten de a se lumina ; că spre a evita pericolū trebuia a se susține în bună stare S-tele lăcașuri și a se scăpa Patriarchia de Constantinopol de datoria enormă ce o amenința. (vezi Dosoth. precuvântū, în cartea lui Meletie Sirig, Leon Allatius, de concordia Ecclesiae Orientalis et Occidentalis. Morin de patientia et ordinationibus et Melet. Ιστ. Εκκλ. τέρ. III pag. 449) s'a decis încă și mai multū ca prin ori ce mijloce să scape Orthodoxia din această amenințare ; deși cu mari sacrificii din partea țerei, plătindū sume enorme din thesaurul Statulū Românū pentru Sf. causă a Religiei (1).

Iată ce dișe Basile Lupulū în pre-cuvântarea cărței Mitropolitului Varlaam :

„Dintru câtū s'au înduratū D-șeu din intru mila sa de ni-au dăruitū, dăruimū și noi acestū dar limbei românești. Carte pe limba ro-

(1) În Ardeal protestanții a ajuns cu timpul a'și forma consistoriul lor și a persecuta de mórte pe orthodoxi (vezi Șincai Tom. III. pag. 38 unde este trecut totū decretul lui Racoți și în care Archiereul Elia Ioresti să calomniază spre a fi depus și să substitue prin un Stefan, Popa Simonie din Belgrad, care aderază la toate propozițiile aceluși decretū. În art. 15 să dă acestui Simonie titlul de Episcop Pravoslavnic. Iată ce reflecșiune duiósă face eruditul Șincai la finele acestui decret :

„Vezi cu ce meșteșuguri Calvinii voescū să tragū la credință și legea lor pe bieții Români din Ardeal. Șincai Tom. III. pag. 41.

mânescă întâi de lauda lui D-zeu, după aceea de învățătură și de folosul sufletelor pravoslavnice; că (deși) este și de puțină preț, iar voi s'o primiți nu ca un lucru pământesc ci ca un odoriu ceresc și pre înse cetindă pre noi pomeniți și întru ruga voftră pre noi nu uitareți și fiți sănătoși.

Iată cum se exprimă și Metropolitul Varlaam în introducerea ca-zaniei sale :

... pân'au începută a scote așași sineși pe limba sa pentru ca să înțelgă fie-cine să se învețe și să mărturisescă minunate lucrurile lui D-zeu cu multă mai vârtos limba noastră românescă ce n'are carte pre limba sa. Cu nevoe este a înțelege cartea altei limbă, și pentru lipsa dascalilor ș'a învățătorei. Câtă au fostă învățându mai de multă vreme, acum nici atâta nime nu învață pentru aceea de nevoe mi-au fostă ca ună datornică ce suntă lui Dumnezeu cu talentul ce mi-au dată să'mi pocăi plăti datoria macar de câtă până nu mă ducă în casa cea de lută a moșilor mei. Adunatam de în toți tâlcovnicii S-tei Evanghelii Dascalii bisericii noastre și dac'am scrisă arătata mării sale pravoslavnicului Domn Io Vasile Voevodul cu mila lui Dumnezeu Domnul țerei Moldovei. Măria sa ca ună Domnă creștină și blăgocestiv și iubitor de biserică grijindă ca ună stăpână bună de folosul oilor lui Hs. nu numai pentru cele trupești, ci și pentru cele sufletești de unde singur Dumnezeu cu mâna sa cea puternică au arătată Măriei sale spre această lucru îndreptătoriu, Prea Sântitul Părinte Petru Movilă fecioră de Domnă de Moldova, Archiepiscopă și Metropolită Chievlui, Haliciului și a totă Rosia. Carele pre pofta Măriei Sale au trimesă tiparul cu toate meștejugurile câte trebuiesă, spre care lucru Măria Sa Domnul ce scria mai sus Io Vasile Voevodul cu darul lui Dumnezeu Domnul țerei Moldovei, chieltuiala nesocotită spre totă lucrul tipărireii au dată și așa cu darul lui D-zeu după începută au vădută și sfârșitul⁴.

Iată cum să exprimă Patriarchul Dosotheiă despre simțul religiosă a lui Vasile Lupu : „*Ducele Moldo-Vlachiei Vasile Lupu V. V. mișcându-se sufletul de Providența divină, a scrisă la Lechia în Chiev și Marelui Sinodă din Constantinopolă; nu s'a supărată de keltueli, ci a împărășiată forțe mulți bani pentru Christos.*

S'a adunată Sinodă locală în Iași, în timpul Bătrânului Parthenie Patriarchă ală Constantinopolului, fiindă presentă legați și de la Constantinopolă și de la Kievă, și iubitorul de Christos Metropolitul Kievului Petru Movilă, ca adevărată Prea Sântită. Acolo a anathematesată acele capitule și pe autorul lor; iară după aceea s'a sfârșită Sinodul și Rosia s'a pacificată pentru presentă. Amintitul Vasile V. V. deși a făcută multe milostenii la Patriarchia de Constantinopolă și pe la monastirile ce suntă în Muntele Athos, a dată și 42 mii galbeni ungari, ș'a

reparată Sf. Mormântă și multe alte de aceste a făcută. (Dosoth. pro-cuv. în cart. Melet. Sirig) Meletie Istorical Ecclesiastică să exprimă despre Vasile Lupul în modul următorii : „*Vestitul Domnă ală Moldo-Vlachiei, Vasile, omă forțe respectabilă, a plătită în anul 1641 totă datoria Patriarchatului (Constantinopolului) dândă mai multă de 20 pungi aspri, cu condițiune ca Archiereii să nu plătescă aga muntele dări ζητεια, βοήθεια, și διορίματα* (veđi Mel. vol. III. pag. 450).

Pe timpul Patriarchului Partenie, să dice, că Vasile Domnul Moldo-Vlachiei ia dată bani sub cuvântă să plătescă datoria Patriarchatului, dar a luată în schimbă moștele Prea Cuv. Paraschivei. (Mel. Ist. Εκκλ. τόμ. 3. pag. 450). Iată ce dice și nemuritorul nostru Mitropolită Dosoteiă în cartea sa, viețele Sf. imprimate la 1685 : „*Intracéstăș și pomenirea Prea Cuviosăi Maicei noastre Paraschivei, carea au adus'o răposatul întru credință Ioan Vasile Voevod, Domnul de țara Moldovei în zilele Domniei sale din Țarigrad, cu mare nevoință și keltuială nenumărată. Ș'au aședatū Sântele ei Moște în slăvita sa Biserică, la Treisvetitele în Iași, în strana cea mare* (pag. 65) La finitul Casaniei Sfinteii, adauge aceste cuvinte memorabile : „*Dintr'o palmă a Sântiei-Sale este la Sf. Episcopie o bucătică la Roman. Și la Biciumești ună degetă, adusă din Țarigradă, de Dumitrașco Lolofătul, precum mi-a spusă Iordachi Spatarul, la masa Dabijer Vodă, D-zeu să'i pomenescă Și eram eu smerită Dosotheiă Episcopă la acestă St. Scam la Roman; ș'am adererită c'am vădută de multe ori Sf. Moște, sărutându-le și slujindă cu soborul, acum în zilele noastre,* (pag. 66 viețele Sf.). Patriarchul Dosoteiă mai adauge : „*Că Domnul Vasile Lupu nu s'a mulțumită numai cu sacrificiile bănești ce-a făcută, cu convocarea sinodului în Iași, ci a căutată a asigura orthodoxya și pe terenul spinosă ală literaturăi, așa*“ dice : *s'a părută și acesta de multă însemnătate, ș'a îndemnată împreună cu Prea Sântia Sa Prea Cuviosul Patriarchă a Constantinopolului Partenie Bătrânul, pe dascalul Meletie de a compune cartea presentă* (1) (Dosotheiă Patriarch. Prea Cuvântatū în cartea lui Meletie Sirigul).

(1) Meletie Sirigul a fostă o persoană cu multă erudițiune teologică și pôte fi privit ca apologă, ală Creștinismului în timpul acesta; de aceea nu eredă de prisosă a'i espune în scurtă biografia sa, mai alesă că a luată parte activă la amădonă sinodăle ținute contra lui Lucaris, a sub-serisă în protocoale, ș'a corectată și revădută Mărturisirea orthodoxyă a lui Petru Movilă. Elă a scrisă și cartea intitulată Άντιρρησις — combatere — prin care răstornă și combată, cu multă talentă toate capitolele atribuite lui Ciril Lucaris. Elă s'a năseută la 1585 în Creta ș'a murită la 1662. Ș'a făcută studiile în Venetia ascultândă și Medicina; reînturnându-se în patrie n'a putută sta, căci acolo nu era Episcopă ortodoxyă (fiind Creta sub dominațiunea Venetienilor) ci se duse în Constantinopolă, unde Ciril Lucaris l'a oferitū postul de Protosinghel și Predicator a Marelui Bisericii. Pe timpul Patriarchului Ciril din Verra a luată parte la Sinodul din Constantinopolă; iar a lui Partenie Bătrânul a fostă trimesă delegatū la Sinodul din Iași. După această înturnându-se

Câtă despre Sinodul din Iași, dacă s'a ținut în Biserica Sf. Trei-Ierarchi, făcută de Vasile Lupu și capu de operă, respectiv de sculptură, se în Palatul său gotic, despre acesta istoricii nu convin între sine și nici tradițiunea nu ne poate da ceva sigur. Este probabil că s'a ținut în Palat pentru că Sinodul nu a ținut multe ședinți publice, ci numai una solemnă, în care s'a sub-scriș practicele (1) ceea ce a putut reclama un timp mai îndelungat a fost examinarea Mărturisirei Orotodocșă. Dar această lucrare s'a elaborat de o comisiune ad-hoc. Dosothei Patriarchul tace asupra acestui punct. Din sub-scrieri să vede că a luat parte la acest Sinod Archierei, Archimandriți, Egumeni și oficiali Patriarchiei Constantinopolului, între cari se vedă și laici. Că Sinodul s'a convocat cu keltuiala lui Vasile Lupu, Domnul Țărei, s'a întreținut personalul de țară și s'a reîntors iarăși pe comptul țării este sigur esceptându se persoanele venite din Rosia și care nu era atât de numeroșe. Că Președinte la Sinod a fost Parthenie bătrânul. De asemenea este sigur că dintre Archimandriți și Egumeni țării cel din Trei-Ierarchi a participat.

Sinodul din Iași de Dosothei să kiamă al doilea contra capitulelor lui Ciril Lucaris și iată pentru ce : Cel întâi Sinod a fost ținut în Constantinopol în contra lui Lucaris, pe timpul Patriarhului Ciril din Verra la 1638 în luna lui Septemvrie 24, Indictul al 7-lea. La acest Sinod în 14 Articule să combată și anathematicesce și aforisescă atât autorul capitulilor, cât și capitulile. În practicele acelu Sinod se vedă sub-scrișe 44 de persoane, toate din împrejurimile Constantinopolului și oficiali Patriarchiei. Sinodul din Iași, care

la Constantinopol a fost esilat pentru că a combătut de pe Anvon traducerea în limba aplă a Noului-Testament, declarând-o de Eretică și Calvină. N'a stat mult timp în Hio unde a fost esilat, s'a fost rekiemat la Constantinopol. Pentru cartea sa, să presupune că ar fi fost plătit de Vasile Lupu spre a o scrie, iar această cu scopul de a se traduce în limba română, și a servi ca carte polemică creștinilor strămtorii de Calvinism și Iesnitism (veđi Dosoth. Patriarch. în procuvânt. cărții lui Meletie Sirigiu. idem Vretu. idem. Meletie tom. III. pag. 451).

Cartea lui Meletie Sirigu după fabricius s'a imprimat în Iași, fosta capitală a Moldovei la 1639, iar traducerea acestei cărți din limba vekiă grecă în cea aplă s'a făcut de Dosothei Patriarch. Tot după indemnul lui Vasile Lupu și s'a imprimat în București la 1690. (Veđi νεοελλ. φιλ. ήπο A. P. Vretu tom. I. pag. 246. Idem Fabricius in tom. XI Bibliothec grec. pag. 474. idem Meletie 'Ιστ. 'Εκκλ. locul citat și Dosothei în procuvânt. lui Meletie Sirigiu).

(1) Practicele următoare le-am estras din cartea Patriarhului Dosothei, care iată ce dice despre eredincoșia lor : „Să esmă nice practicele sinódelor, transcrișe din codul nostru, spre credința celor dize, cu care și noi consimțim în totul. (Veđi Dosoth. Patr. έγγειριδ. pag. 20). Deci conform obiceiului vekiū bisericescū, de a și lua fie-care Biserica copii de pe decisiunile sinódelor și a le păstra în arhivele respective, a avut și Patriarchul Dosothei sub oki un asemenea codice și de unde a estras, după declarația sa, asemenea practice, mai ales că e vorba de o Patriarchie.

s'a ținut la 1642, după alții 1643, dar greșit, se consideră al doilea și este mai scrupulos în cercetarea doctrinei capitulilor lui Ciril și mai însemnat, căci la el a luat parte atât Grecii cât și Românii și Rușii, și devine încă și mai însemnat prin cartea lui Petru Movilă, care este întâia și cea mai exactă carte simbolică în Biserica Orthodoxă, pentru că numai de la această epocă să scie cu esactitate de totă lumea, care este credința Bisericii noastre (1).

(Revista teologică.)

(1) Despre Ierarchul Romanu Petru Movilă, în adevăr Prea Sântit după expresiunea Patriarhului Dosothei, precum și despre cartea sa simbolică, ne rezervăm a trata separat.

La 1672, s'a convocat ală III-le Sinod în contra lui Ciril Lucaris la Ierusalim, (alți susțin în Bethleemul Palestinei), la care s'a condamnat deasemenea capitulele lui. (Veđi Histoire Ecclesiastique par Jean Laurent Mousheim. vol. 5 pag. 255. idem Μελετ. 'Ιστορ. τόμ. 3. p. 489). Aceșta sunt Sinódele ținute contra lui Lucaris, care a condamnat, anathematesat și aruncat din siml Bisericii atât pe autorii, care ar fi cât și capitulile lui. Așa dar cuvintele lui Iisus Christos : *Voiți dizi Biserica mea și porțile Iadului nu vor birui pre ea*, ne sunt și ne-a fost nouă Orthodoxilor sprijinul cel mai puternic în contra încercărilor de inovare provenite din partea unor spirite ușore și anti-ortodocșe.